

39 DE RUILVERKAVELINGEN EN DE MODERNISERING VAN HET OUDE MEIJELSE LANDSCHAP



Woningnood in Meijel na de oorlog. Het was voorlopig behelpen geblazen!

Inleiding

We schrijven medio 1955. Meijel telt ruim 3200 inwoners en beleeft zo direct na de oorlog (veel uitgestelde huwelijken!) een ware babyboom. De mijnenvelden en oorlogsravage zijn opgeruimd, het bestuurlijk-religieuze centrum (met een nieuwe kerk en nieuw gemeentehuis) zijn gereed of in voorbereiding. De beschadigde en verwoeste huizen zijn goeddeels hersteld of nieuw opgebouwd, het sociaal-economische leven heeft zich inmiddels hervat. De netten voor electriciteit, waterleiding, riolering en telefoon werden hersteld en fors uitgebreid.

We zitten midden in de vaak 'degelijk' genoemde jaren vijftig. Ook in Meijel is, zoals overal elders in Europa, sprake van een snel welvaartsherstel. Het is een tijd van hard werken en van hoog moreel gezag. Burgemeester en pastoor hebben het nog voor het zeggen. Tegelijkertijd kondigt zich in die jaren al de ommekeer van de jaren zestig aan, wanneer Meijel pas 'echt' de moderne tijd ingaat. De in ruimtelijk opzicht belangrijkste gebeurtenis van die modernisering is de ruilverkaveling, die vrijwel de gehele jaren vijftig in uitvoering was. Vooral daarover gaat deze bijdrage.

Einde van het agrarisch dorpskarakter

Werkte in 1930 nog 70% van de beroepsbevolking in de landbouw, in 1960 was dat nog maar 40% (en in 1981 17%). Meijel telde in 1950 nog 361 agrarische bedrijven waarvan ongeveer 70% van de eigenaren de landbouw als hoofdberoep uitoefende.

Maar het was een tijd vol dynamiek. In de jaren vijftig zette - zowel geleidelijk maar achteraf toch met een welhaast ongekende snelheid! - de totale omvorming van het dorp in. Van de agrarische gemeenschap die Meijel in feite vanaf zijn ontstaan in de middeleeuwen was geweest, begon het dorp zich te ontwikkelen tot een moderne, deels industriële leefgemeente. Steeds minder boerenzonen werden 'boer' of 'tuinder' en ook het sociaal-culturele leven stond steeds minder in het teken van de landbouw. Het ontbrak niet zozeer aan interesse bij de jongelingen, maar de reden was dat er simpelweg te weinig bedrijven en grond beschikbaar waren voor de vele, jonge

boerenzonen. Die gingen daarom werken bij bedrijven in het dorp (confectiekleding, Tweka), industrieën elders (o.a. mijnen, DAF, Philips, Vlisco) of in de dienstverlening. Een klein deel dat per se boer wilde worden, emigreerde naar Canada, Australië of Nieuw-Zeeland. De toekomst die hen daar wachtte, was lastig en vooral ongewis en betekende voor de rest van hun leven een breuk met de Limburgse wortels. Vooral dit laatste heeft - vooral achteraf - menige twijfel doen rijzen over de juistheid van die beslissing...



Burgemeester Sanders in gesprek met een machinist tijdens de ruilverkaveling Ospelse Peel.

Boeren wil zeggen uw concurrenten voorblijven (Weekbericht voor Meijel, december 1960)

Rond 1955 overheerste in Meijel nog in sterke mate het gemengde bedrijf. Boeren hadden van alles een beetje, maar waren nergens 'echt goed' in. De bedrijfsvoering was complex en arbeidsintensief. Men bezat een paard, een paar koeien, wat zeugen en mestvarkens, een honderdtal



Blik op de Dorpsstraat in 1965.

kippen terwijl de grond werd beteeld met rogge, haver, gerst, aardappelen, suikerbieten en enkele tuinbouwgewassen (aardbeien, asperges, bessen). De boerderij oogde wat rommelig; rondom lagen diverse hokken en hokjes, wat mestvaalten, een voedersilo en kippenren. Het hele gezin werkte mee.

Hoewel een dergelijk bestaan gevarieerd en zeker ook gezellig kon zijn, leefde breed de gedachte dat er zowel voor het aanzien van Meijel als de welvaart en het welzijn van de Meijelnaren op allerlei gebieden verbeteringen nodig waren. Om de gewenste vooruitgang te bewerkstelligen, moesten de inwoners (en dan vooral de boeren) breed worden 'voorgelicht' over allerlei zaken: huisinrichting, onderwijs, hygiëne, mechanisatie, financiën en vooral het realiseren van een efficiënte bedrijfsvoering. Het Rijk wilde per se een omslag teweeg brengen en was sinds 1950 op brede schaal bezig met voorlichtingscampagnes in allerlei kranten en vakbladen zoals *Boer en tuinder* en

Land en vee en zeker ook in het *Weekbericht voor Meijel*. Daarnaast werden er cursussen gegeven en regelmatige excursies van (jonge) boeren naar modelbedrijven georganiseerd. In 1960 werd een aparte Meijelse commissie voor 'streekverbetering' in het leven geroepen, die jarenlang via het *Weekbericht* rapporteerde en adviseerde. Het was nodig dat de Meijelse boeren 'braken met traditie' (dit was de titel van een serie artikelen in het *Weekbericht voor Meijel*). Wie niet mee deed, viel af. Voor nostalgie was geen plaats.

Ruim tien jaar na afloop van de Tweede Wereldoorlog werden over de sociaal-economische vooruitzichten van Meijel twee onderzoeksrapporten opgesteld door de overheidsinstellingen ETIL (1958) en het Ministerie van Landbouw en Visserij (1960). De teneur van die onderzoeken was gericht op de vragen: Hoe kan Meijel 'bij de tijd' worden gebracht? Wat is de toekomst van de agrarische sector? Waar moet worden uitgebreid en hoe? Deze drang tot vernieuwing had zeker ook te maken



De Tramstraat in 1965.

met de wens om nu eindelijk het inkomen van de gemiddelde Meijelse boer, dat al eeuwen lager was dan in de omgevende regio, op te krikken.

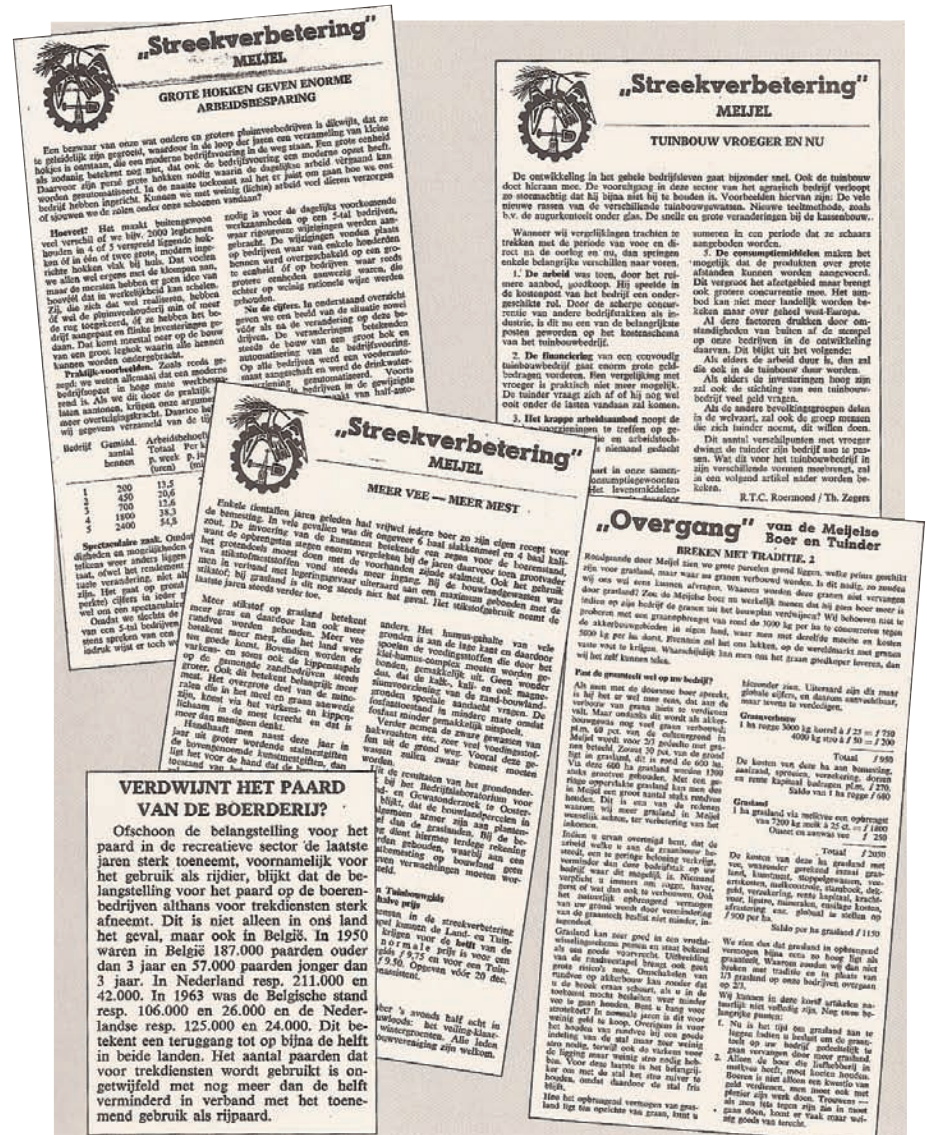
Ruilverkaveling 'Meijel'

Een belangrijk facet van 'Meijel in overgang' was de grootschalige ruilverkaveling die in de jaren vijftig plaatsthad. Het buitengebied van de gemeente wordt hierdoor nog steeds in sterke mate bepaald. Zonder deze ingrijpende aanpassing van het platteland, had het beleid om leven, landbouw en landschap te rationaliseren en moderniseren, geen kans van slagen. Het instrument werd in de eerste plaats ingezet om de agrarische productie te verhogen.

Al vóór 1940 was de politiek ervan overtuigd dat Meijel hard toe was aan zo'n ruilverkaveling. De akkers van de ruim 300 Meijelse boeren lagen her en der verspreid en waren klein. De wegen waren vaak zanderig en kronkelig en de waterlossingen slecht. Er lagen veel bosjes, houtwallen en andere belemmeringen. Boerderijen lagen ongunstig (vaak nog in de kern) en konden niet uitbreiden. In de buitengebieden waren soms geen elektriciteit en vaak geen leidingwater of telefoonaansluiting beschikbaar.

De ruilverkaveling Meijel, waarover in 1952 werd gestemd, betrof een herschikking van de totale agrarische ruimte. Het project omvatte een oppervlakte van 1000 ha, dat wil zeggen de complete westelijke helft van het Meijelse grondgebied. Na de nodige vertraging was de verkaveling in 1960 gereed. Het aantal kavels in het betrokken gebied ging van 2000 naar 600. De akkers werden groot en strak en geschikt voor mechanisatie waardoor het uiteindelijke doel: productieverhoging, onder handbereik kwam. De gemiddelde bedrijfsgrootte steeg van 4 naar 5 ha. Een fatsoenlijke boerderij - hoofdberoep - omvatte vanaf de jaren zestig ongeveer 7 ha.

Ongeveer 40 kilometer verharde wegen werden in de jaren 1950 aangelegd, de 'Sloot' werd over een lengte van 5 kilometer verbreed en recht getrokken. Liefst 75 kilometer kavelsloten en waterlossingen werden gegraven en ook werd nog eens 40 ha woeste grond in het Schepersbergspeld en Kalispeel, praktisch de laatste peelerstanten van



Mede door deze artikelen in Het Weekbericht, onderging de Meijelse landbouw in de jaren zestig een enorme verandering.

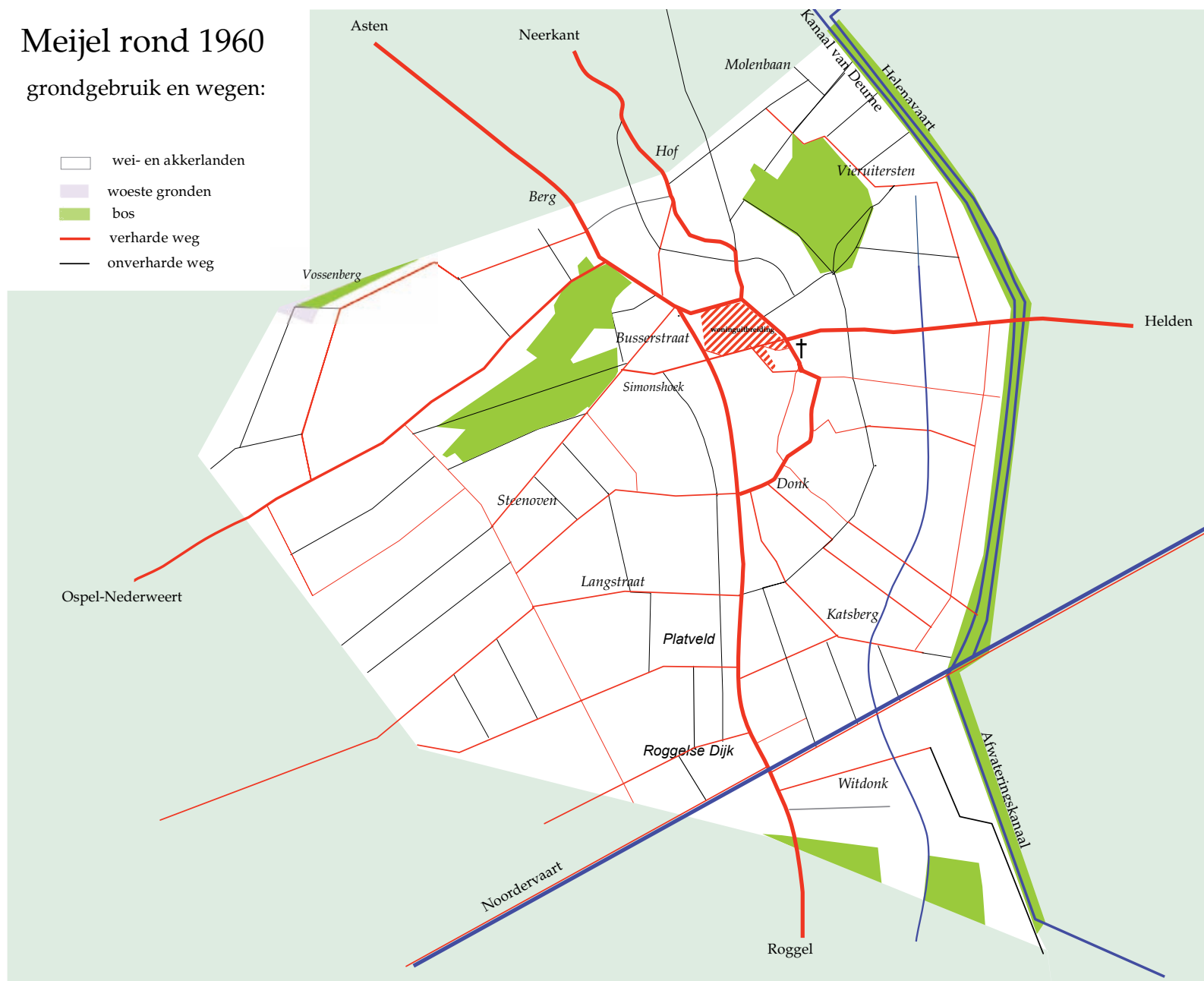
het dorp, ontgonnen en geschikt gemaakt voor de landbouw. Zelfs de slechtste grond mocht in Meijel geen natuurgebied worden...

Kortom, het buitengebied onderging in de jaren vijftig een complete metamorfose. In plaats van houtwallen, stukjes heide, zanderige hoogtes en beukenhagen, kwamen rechte en geasfalteerde wegen, beplant met productiehout (populieren);

Meijel rond 1960

grondgebruik en wegen:

- wei- en akkerlanden
- woeste gronden
- bos
- verharde weg
- onverharde weg



Deze kaart toont de wegen en het grondgebruik in Meijel in 1960. Vergelijken met de elders afgebeelde kaarten van de situaties in resp. 1600, 1810 en 1915 is de gedaantewisseling compleet. Vrijwel alle 'natuur' is verdwenen en – zoals dat zo mooi heet – cultuurgrond geworden. Ook zijn de wegen strak en merendeels verhard en is de Randweg aangelegd. Verder zien we het eerste uitbreidingsplan van Meijel (Pater Willemsplantsoen e.o.). De enige 'natuur' zijn nog de kanalenstroken, de op onvruchtbare zandverstuivingen aangelegde bossen en een stukje Peel bij de Vossenberg.

burgemeester Sanders was van het laatste een groot voorstander.

Van lintbebouwing naar uitbreidingswijken.

Na het buitengebied nu aandacht voor de kern Meijel. Tot in de jaren vijftig vond de uitbreiding van het huizenbestand in Meijel vooral plaats via zo genaamde lintbebouwing, dat wil zeggen dat open plekken langs straten werden volgebouwd. Zo ging het al eeuwenlang. Dat veranderde na 1945. De straten waren inmiddels praktisch 'vol', zeker in de bebouwde kom waardoor de afstand tot de kern steeds groter dreigde te worden. Beleidsmakers en politici gingen lintbebouwing steeds negatiever beoordelen omdat die teveel ruimte vergde en zorgde voor een sterke uitwaaiing van de bebouwing. Door de lintbebouwing had Meijel een klein lijfje met veel te lange armen en benen gekregen, zo was de opvatting van de adviserende planologen. Het ging er nu om het 'lijf' van Meijel compact en vitaal te maken. Om die reden werden naast de rond het nieuwe raadhuisplein geplande gemeentehuis en kerk, een postkantoor, scholen en winkels gepland. Daaromheen kwamen de woonwijken – binnen de bebouwde kom – als eerste schil om die kern. Boerenbedrijven pasten niet in de kom en dienden te worden verplaatst. Vooral na 1960 verdwenen ze snel uit het dorp.

Meijel werkte vanaf 1950 voor de eerste keer in haar bestaan op basis van een formeel bestemmings- en uitbreidingsplan. Zo'n plan had voordelen, maar in de praktijk leidde het ook tot allerlei beperkingen en procedures waar men (lees burgemeester Sanders) zeker niet blij mee was.

In 1952 werd aan de Jan Truijensstraat een fonkelnieuw Groene Kruisgebouw gerealiseerd ten behoeve van een betere gezondheidszorg. In 1960 werd eindelijk de Randweg aangelegd, waardoor het vele verkeer Roermond-Deurne/Asten niet meer door de kern van Meijel hoefde, een ingreep van groot belang voor de rust en veiligheid in het dorp.

De eerste echte uitbreidingsbuurt van Meijel werd het Pater Willemsplantsoen, ingeklemd tussen de Jan Truijensstraat, Dorpsstraat en Kalisstraat. Deze wijk werd nog net gebouwd in de jaren vijftig, inclusief de al wat eerder gerealiseerde

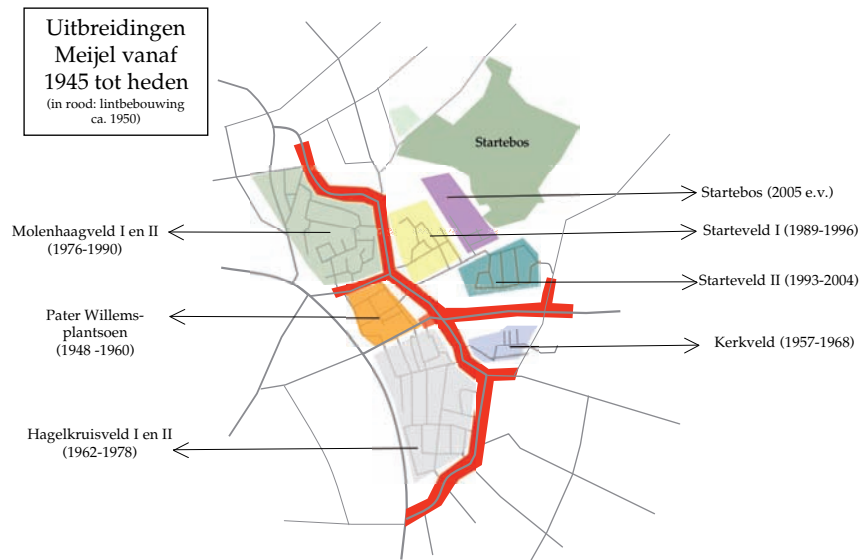
Trambaan, die de wijk aan de westzijde afslot. Veroorzaakt door de sterke bevolkingstoename en de verkleining van de gezinsgrootte, volgden vanaf 1960 grote uitbreidingswijken voor in totaal enkele duizenden niet-agrarische inwoners: jaren zestig: Hagelkruisveld; jaren zeventig en tachtig: Molenhaagveld, jaren negentig: Starteveld, na 2005: Startebos (zie kaart op volgende pagina).



Het benzinstation van de Shell aan de Randweg in 1965.



Het Pater Willemsplantsoen in 1965. Aanleg en aanplant zijn nog jong en fris.



Verlies van het oude landschap

In de jaren vijftig ging het traditionele, kleinschalige landschap van Meijel compleet op de schop. Aan het idyllische boerendorp Meijel kwam voorgoed een einde. De boeren gingen na 1960 volop meedoen aan het proces van specialisatie en schaalvergroting, dat anno 2010 nog steeds verdergaat. De bio-industrie deed zijn intrede, boeren werden gespecialiseerde ondernemers: in de veeteelt (koeien met grasland), als varkenshouder (mest- óf fokvarkens), pluimveehouder (kippen, mestkuikens, kalkoenen), akkerbouwer en tenslotte als specialistische tuinder. Meijel werd nu helemaal opgenomen in de Europese en tenslotte de wereldeconomie...

Tenslotte enkele zinnen over de gevolgen van dit proces. Hoe je het ook wendt of keert, men kan over de radicale wijze waarop de afgelopen 60 jaar met het Meijelse platteland is omgesprongen, niet positief zijn. Er is door de niet te stoppen



Deze twee boerderijen aan de Kerkstraat herinneren nog aan de tijd dat in de bebouwdekom tientallen boerenbedrijven lagen.

maalstroom die ‘modernisering’ heet, veel landschappelijke kwaliteit verloren gegaan. Met het oog op productieverhoging is Meijel sinds 1950 vrijwel compleet heringericht. De oude landschapselementen, de fijnmazige verkaveling, traditionele heggen, houtwallen en historisch bebouwing: vrijwel alles is in een zeer korte tijd opgegaan in een ongekende nivellering. Ongetwijfeld heeft die een sterke welvaartstijging mogelijk gemaakt, maar tevens staat vast dat deze ontwikkeling voor het historisch en natuurlijk erfgoed dramatisch heeft uitgepakt. De ruilverkaveling moet in die zin achteraf worden betreurd en de pogingen van de afgelopen jaren om her en der wat van dat oude landschap te herstellen, zijn niet meer dan de bekende pleister op de wonde...

Jos Pouls



Het sociaal-medisch beleid kreeg in Meijel een stevige impuls dankzij de vestiging van een fraai Groene Kruisgebouw in 1952. Elke week konden de Meijelsen zich daar op vrijdag en zaterdag gaan douchen. Men kon er ook terecht voor consultatie van de huisarts, de tandarts, voor tbc-onderzoek en inentingen. Verder konden er cursussen volgen en medische hulpmiddelen lenen. Kortom het Groene Kruisgebouw ademt in alle opzichten de gezondheidszorg van de jaren vijftig..

Bronnen

- Crompvoets, H. en J. Pouls (red.), *Meijel in de jaren vijftig* (Meijel, 1989).
- Crompvoets, H. en J. Pouls, *Honderd jaar landbouw en Rabobank in Meijel* (Medelo 9) (Meijel, 1998).
- Lucassen, L. e.a., *Van crisis naar oorlog en wederopbouw* (Meijel, 1984).